

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Heilig moeten.

Schreiner, A.T.M.

Published in:

Ethiek en het juridisch beroep

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Schreiner, A. T. M. (1995). Heilig moeten. In L. E. de Groot-van Leeuwen, & L. H. A. J. M. Quant (Eds.), *Ethiek en het juridisch beroep* (pp. 93-106). 's-Gravenhage: VUGA.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Ethiek en het juridisch beroep

Onder redactie van

L.E. de Groot-van Leeuwen
L.H.A.J.M. Quant

1995 VUGA Uitgeverij B.V., 's-Gravenhage

Heilig moeten

Scène: Yves Hélori de Kernarlin, gekleed in een groene soutane afgezet met hermelijn, staat voor de hemelpoort. Petrus spreekt tot hem op barse toon:

'Welk beroep had u op aarde?'

Yves: 'Advocaat, mijn Heilige Petrus.'

Petrus: 'Advocaat? Nee, toch? Wij hebben er hier nog nooit een mogen zien. Kom binnen, u bent de eerste...!'

Een andere versie.¹

Eerste akte: bij de hemelpoort, een menigte, zoals bij het Pardon van Trégou-er.² Sint Ivo, voortgedreven door het gedrang, is reeds aan de andere kant van de gouden poort, in de hemel. Petrus merkt hem te laat op. Hij houdt hem aan:

'U daar, gaat u eens terug om op uw beurt te wachten zoals de anderen, opdat wij het een en ander over u kunnen nazien in ons boek.'

Sint Ivo: 'Ik wil dat graag doen, maar het moet me op legale wijze worden betekend.'

Petrus: 'Dan zullen we een deurwaarder moeten zoeken! (Roept luid tot achter de schermen) Johannes, Andreas, Jacobus, Bartholomeus, en de anderen! Breng mij een deurwaarder!'

Twede akte: Johannes keert als eerste terug, buiten adem:

'We hebben alle hemelsferen doorlopen, maar we kregen nergens iets anders te horen dan dat dat soort mensen nooit het paradijs is binnengegaan.'

Yves Hélori (ca. 1250-1303) is een unicum. Na zijn dood is hij heilig verklaard omdat hij, al was hij dan advocaat, toch niet van de armen stal. Advocaat en geen dief, het volk stond versteld, en het jubelde daarom: 'Sanctus Ivo erat Brito/Advocatus et non latro/Res miranda populo.'

¹ Beide versies zijn te vinden bij Castel (1964: 30-32, vert. as).

² Bedoeld is de pelgrimage met processie die aan de Heilige Ivo gewijd is en gehouden wordt in en rond de Bretonse stad Trégouier.

Kan laconieker worden geformuleerd wat er voor kwaads in het beroep advocaat steekt? En simpeler duidelijk worden gemaakt welke tour de force nodig is om aan dit beroep een gunstige roep te verbinden?

Het advocatenberoep wordt door het volk verzezelvigd met eigenbelang, hebzucht, sluwheid. Zo meent Mr. Wilhelm Loeb in *De caricatuur in den advocaat* (1925: 5) en hij weet dat de advocaten een dankbaar object zijn voor tekenaars als Honoré Daumier. 'Zijn pleiters zijn geen menschen meer,' schrijft Loeb, 'doch roofvogels, elkaar als Faffners aanblijzend met den vollen wain uit hun als een vuurpoel latend gemoed. Steeds ligt er een diepe, geëxalteerde al-te-menschelijkheid in deze passie-verwongen, grotesk gebarende vogelprofielen, zooals zij zich in hun afstootelijke leelijkheid zelfvoldaan en toch nog steeds nastrijdend, na het pleidooi als aguren toegrijpen of tijdens het pleidooi met een enkel gebaar of grimas cliënt of collega haast draadloos wijzen op het spelmoment.' (1925: 3)

Om het advocatenberoep uit een kwaad daglicht te halen is een pleidooi nodig, minstens zo uitvoerig als de verzameling getuigenissen die ten behoeve van de canonisatie van Yves Hclori de Kermartin, deze dertiende-eeuwse officiaal ofwel priester-magistraat-advocaat, werd opgetekend. Zeker 243 getuigenissen zijn afgelegd voor de enquêtecommissie die paus Johannes XXII in het jaar 1330 had ingesteld.¹ Naast al zijn devote, ascetische en charitatieve werken waren het evenzo Yves' verdiensten op juridisch terrein die Clemens VI, de opvolger van paus Johannes XXII, in 1347 deden besluiten Yves op te nemen in de canon van heiligen. Zeventien maal werd Yves door getuigen genoemd om zijn gratis rechtsbijstand, twintig maal om de geslaagde verzoeningen tussen procespartijen en veertien maal om zijn vlotte rechtspraak zonder aanzien des persoons.² Ik weet niet hoeveel contra's de advocatus diaboli heeft probeert in te brengen tegen deze pro's van de advocatus Dei. Maar het is duidelijk dat de advocaat van de duivel geen bokkepoet aan de grond heeft

¹ Dit cijfer van getuigenissen over voorvallen tijdens het leven van Yves blijkt uit de jongste gegevens (Cassard, 1992: 91). Cassard voegt er een getal van 150 getuigenissen aan toe over voorvallen na Yves' overlijden (1992: 110). Semur (1983: 60) spreekt van het getal 289 dat door La Borderie (1887) zou zijn teruggelicht tot 249, door Maaseron (1952) tot 243 en door Semur zelf tot niet meer dan 216. Deze verschillende uitkomsten zijn klaarblijkelijk afhankelijk van het feit of de getuigenissen worden geteld of het aantal getuigen. Het feit dat een getuige meerdere getuigenissen kan afleggen, verklaart wellicht deze verschillen.

² Frankrijk zou het land van de *Avoulez* (Lucien Febvre) en Emmanuel Leroy Ladurie niet zijn, als er inmiddels niet een zorgvuldige studie naar de opgetekende en bewaard gebleven getuigenissen zou zijn gedaan. Had La Borderie (1887) de getuigenissen uit de vergetelheid onttrekt en Le Guillou (1989) ze in modern Frans vertaald, Cassard (1992) heeft de eigenaardigheden van de goedheilig man en de feitelijke zaken zoals die in de getuigenissen naar voren kwamen, onderscheiden en de frequentie waarmee een bepaalde eigenschap werd gememoreerd, bepaald. Naast een (demografisch) onderzoek naar de getuigen zelf is het een studie over Yves, zijn leven – voor en na zijn dood – die louter uit de getuigenissen wordt opgebouwd.

kunnen krijgen. Yves werd Saint Yves en nadien *Patron des Hommes de loi et Universitaires*.

Abt. 1 Saint-Yves-beeldjes en andere souvenirs van Tréguier (foto Agnet Schreiner)

Uit de publicaties waarop ik onlangs tijdens mijn bezoek aan Tréguier beslag heb kunnen leggen en die aan deze beschermheilige van juristen zijn gewijd, blijkt redelijk veel bekend te zijn over zijn leven: over zijn studietijd vanaf zijn veertiende jaar in Parijs aan de Sorbonne (kunsten, afgerond in 1270 en theologie, in 1277) en over zijn verblijf in Orléans om zich te bekwamen in de rechten (canoniek en civiel, behaald in 1280). Sommige van zijn leermeesters zijn met naam en toenaam bekend. In Parijs moet hij de debatten tussen seculieren en mendicanten hebben meegemaakt en onder anderen Thomas van Aquino en John Peckham hebben horen spreken; in Orléans colleges hebben gehand

Guillaume de Blaye en Pierre de la Chapelle.⁵ Ik lees dat Yves in 1280 als officiaal in Rennes werd benoemd en in 1284 terugging naar Tréguier, de stad van zijn geboortestreek, om eenzelfde post te bekleden. Deze gegevens en die over de twintig jaar die Yves vervolgens geloof predikend, mis opdragend, recht sprekend, charitas en rechtshulp verlenend doorbracht, zijn zelfs in een stripverhaal en anderszins in full color uitgegeven. Yves wordt verwereldlijkt en als zodanig voor een uitzonderlijk goed mens en leidsman van de jeugd gehouden (Munière, 1984) of hij wordt gemythologiseerd waardoor men zelfs de door hem aangemaakte stenen heilig acht (Cassard, 1994).

In 1303 overleed hij in zijn geboortehuis, de hoeve Kermartin (het tegenwoordige Minihy). Men bracht hem naar de kapel aldaar. Wegens de toestroom van mensen achte men het beter om hem op te baren in de kathedraal van Tréguier. Daartoe werd zijn lichaam onder escorte van een stoet aan fakkel en kaarsen nog dezelfde dag, de 19e mei, overgedragen naar de stad zo'n anderhalve kilometer verderop. Deze gebeurtenis zou het eerste Pardon geweest zijn, waarop vele - elk jaar opnieuw - volgden.⁶

Heilig moeten

Onze voorouders kozen een heilige om de verantwoordelijkheid te dragen voor een goede invulling van het beroep. Een heilige (het woord zegt het al) is daartoe gegarandeerd in staat. Gewone mensen kunnen in hun dagelijkse doen en laten op beslissende momenten falen. Gebreken zijn menselijk, zoals men weet. Daarom wendden vriend en vijand van het beroep zich tot de schutspatroon of beschermheilige in kwestie. Niet alleen advocaten en rechtsgeleerden zochten steun en bijstand bij de Heilige Ivo, ook hun cliënten, hun slachtoffers en sceptici vonden steun en toeverlaat in de verering van deze heilige.

Tegenwoordig vindt de Orde van Advocaten verlichting voor de 'ongelooflijke zorg': hoe voorkom je dat het publiek denkt dat advocaten als enig oogmerk hebben zoveel mogelijk geld te verdienen,⁷ bij recht en regelgeving. De fundamenten voor regelgeving zoekt men niet meer bij het hoge maar met name in het diepe. Eisen aan een juiste beroepsuitoefening worden opgediept uit het

⁵ Cassard (1992: 14-17); Semur (1983: 19).

⁶ Van het jongste Pardon in 1995 was ik voor het eerst getuige. Het ligt in mijn bedoeling om verdere studie te doen naar ceremoniën of feestdagen, die binnen de juristenwereld in Bretagne en elders aan Saint Yves worden gewijd. De aandacht van andere onderzoekers gaat tot nog toe alleen uit naar het leven en de persoon van onze heiligmaan, met uitzondering van Burmister (1975) en Semur (1983). Met name Burmister geeft een uitgebreid overzicht van de Heilige-Ivocultus, zoals die zich onder juristen in Duitsland verpreidde.

⁷ Door De Bok (1992: 30) opgetekend uit de gesprekken die ze met verrichtende advocaten heeft gevoerd.

verleden, uit voorvallen, uit casuïstiek. Een eerste daad van de in 1915 opgerichte Nederlandsche Vereniging van Advocaten was namelijk de samenstelling van een onderzoekcommissie naar wat men toen met de deftig, archaische benaming 'ereregelen' noemde. De commissie verzamelde regelen en gedragsvoorschriften die ze relevant achtte voor de eer van de stand van de advocaten, en bracht ze uit in een ontwerpcode.⁸ De codificatie van de ereregels deed echter meteen de vrees ontstaan voor erkenning van de gemene opvatting dat de advocaat 'een schurk (is) die boeven verdedigt'.⁹ In een reactie op het uitkomen van het *Ontwerp-verzameling ereregelen voor de advocaten* schrijft Van Kuyk, redacteur van het *Advocatenblad*, dat de Orde met het opstellen van een erecode in feite de slechte pers voert. 'De ereregelen, die men voor de advocaten hier verzameld heeft, zijn een gevaar voor ons. De advocaten zeggen het nu zelf!'¹⁰ In plaats van goede en eventueel legendarische werken van wantoestanden op. De openbaarmaking van de code brengt deze misslagen als advocaten te verzamelen, neemt de erecode allerlei missers en mogelijke wantoestanden op. De openbaarmaking van de code brengt deze misslagen als het ware tot leven. Mr. Van Kuyk beschouwt daarom de erecode als een wig die tussen hem en de buitenvacht wordt gedreven, waarbij het publiek zwart op wit heeft gekregen wat tegen hem en zijn confrères spreekt.

Aan de vroeg twintigste-eeuwse opgraving van ereregelen ging er in Nederland feitelijk een vooraf - zij het onder een andere noemer. In plaats van de traditionelerende werkwijze 'erecode' werd er gewerkt met een modern concept. Onder de titel *De Ware Pleiter gaf Mr. Joannes van der Linden in het begin van de eeuw die de Ware Kunst, de Ware Poëzie en de Ware Muziek voortbracht*,¹¹ op veler verzoek een bewerking uit van zijn *Reidverering over het geen de onderverinding van een halve eeuw mij geleerd heeft, dat een advocaat voornamelijk behoort in acht te nemen, of te vermijden uit 1824*. De Ware Pleiter wordt door Van der Linden als het ware gekneet uit negatie. Niet alleen is zijn geschrift 'geene Verhandeling over alle de vereischten en pligten van een Advocaat' (p. 3), 'even min eene Verhandeling over de Redekunst en Welsprekendheid in het algemeen' (p. 5) en is een pleidooi 'geene predikatie;

⁸ *Ontwerp-verzameling ereregelen voor de advocaten* gepubliceerd in het *Advocatenblad* (1921: 45-49). Nadien is in 1939 het *Ontwerp herziene ere-regelen voor de Advocaten* door de Orde uitgebracht, die op zijn beurt is herzien als *Eeregelen voor de Advocaten 1968* zijn verschenen. In 1980 zien de daarop gebaseerde *Gedragsregels voor advocaten 1980* het licht, onlangs opgevolgd door *Gedragsregels voor advocaten 1992*. Voor de bespreking van de wijzigingen gedurende deze eeuw verwijz ik naar een van de jongste publicaties op dit gebied, die van De Groot-van Leeuwen (1995). Ze komen in dit themanummer ook aan de orde bij E.E. Minéjan.

⁹ Aldus opgetekend uit de mond van Boekman door Boermans (1992: 53).

¹⁰ Van Kuyk (1921: 61).

¹¹ De tijd waarin men Kant gelezen had, de tijd van Goethe en van Beehoven. Cf. Reijnders (1991); Vollemans & Schreiner (1981).

geene oratie; geene *dissertatione*' (p. 7), ook doet zijn Pleiter er niet goed aan de geschriften over de oude pleitkunst, *Ars Rhetorica*, te raadplegen. Van der Linden constateert als bij het werk van een zeventiende-eeuwer als bijvoorbeeld Vossius ter hand neemt, dat 'al de wijsheid, daar in vervat, niet geschikt is om den *waren Pleiter te vormen*' (p. 6). Immers zou men te rade gaan bij deze geschriften 'hoe veel zaken ontmoet men dan niet, die in de pleitzaal noch nuttig, noch voegzaam zijn? Men beginne met Aristoteles, en ga zoo voort tot G.J. Vossius, hoe veel scholastieke voorschriften, hoe veel uitweidingen over *trope et figurae*, worden ons dan niet opgedischt, die, wanneer men ze in de pleitzaal van gebruik maken wilde, den *Pleiter* zeer spoedig in eenen *Charlatan* herscheppen zouden.' (p. 5-6) De moderne pleiter vindt in de pleitzaalpraktijken van oudsher tot het midden van de achttiende eeuw geen goede leerschool. (p. 13) De beschaving dient van binnen uit gevormd en gevoeld te worden. Zelfs de minst deugdzaame en oneerlijke pleiter 'moet eene knaging in zijn geweten gevoelen, dat hij tegen beter weten zijne talenten besteed heeft, om het onrecht over het recht te doen zagepralen' (p. 17).

De *Ware Pleiter* verscheen in 1827, midden in de periode dat er een Nederlandse vertaling werd voorbereid van het Napoleontisch Decreet van 1810,¹² dat als basis diende voor het *Reglement van orde en discipline voor de Advocaten en Procureurs* van 1838.¹³ Zowel dit Napoleontisch decreet als het *Reglement* zijn wapenfeiten van een burgerij die net in het zadel zat en gruwde van de adelstand en het gildewezen. O.A.C. Verpaalen ziet deze verordeningen als een restauratie van het oude regime, als het terugdraaien van een verdergemaand revolutionair decreet uit 1790, dat de hele juristenstand van die tijd afschafte door de instelling van een voor iedere burger vrij toegankelijk rechtscollège waarin eveneens vrije burgergenoten zitting zouden hebben.¹⁴ Het disciplinaire toezicht, zoals dat in 1810 en 1838 voor Nederland werd ingesteld, zou het recht van de gezagsdrager van voorbije eeuwen doen herrijzen. Maar het is niet de oude gezagsdrager die als feniks uit de revolutionaire brandstapels herrees. De burgerij had letterlijk en figuurlijk het hoofd van de adelstand op het blok gelegd en het onder het vallen van de bijl. laten verdwijnen.¹⁵ De zetels van de 'Koning', de 'Regtelijke Autoriteiten', de 'stand der advocaten' kwamen vrij om door burgers te worden ingenomen. Als was het een geheime invasie — mensen van moderne snit hebben zich op het pluchte neergezet en met decorum laten omgeven.¹⁶ Het zijn burgers die zitting hebben in de rechtbank waartoe

¹² Décret Impérial concernant Règlement sur l'exercice de la profession d'Avocat, et la discipline du Barreau, du 14 décembre 1810, Bulletin des Lois, no 332.

¹³ Règlement III (K.B. van 14 sept. 1838, Sib. no. 36).

¹⁴ Verpaalen (1983: 2-3 en 93ff); ook Rutgers (1977: 172).

¹⁵ Cf. Schreiner (1999: 57-60).

¹⁶ Onder hen bevonden zich overigens genoeg mensen in wie 'blauw bloed' atsonde.

burgers vrij toegang hebben, bijgestaan door Van der Lindens moderne, zelfbewuste en onafhankelijke advocaat. Tot hun moderne bagage hoort een geregementeerde (en niet meer een door God gegeven) controleringsmacht die orde en tucht eist¹⁷ en die een even moderne erecode verlangt.¹⁸ De eerste ereregulering voor de advocaten en procureurs is met artikel 5 van het Reglement III gegeven. Het is het eedsformulier van een ware revolutionair: 'Ik zweve (believe) getrouwheid aan den Koning, gehoorzaamheid aan de Grondwet, eerbied voor de Regtelijke autoriteiten, en dat ik geene zaak zal aanraden of verdedigen, die ik in gemoede niet geloove regtvaardig te zijn.'¹⁹

Heilig moeten

De tot bruin verkleurde schedel van Saint Yves wordt om beurt door priesters en magistraten op de schouders gedragen. 'Om de vijf à tien minuten. Het is zwaar, moet u weten.' Ook als buurkordrager wisselen de magistraten, onder wie vrouwen, de priesters af. 'Saint Yves' schedel dragen? Als u wilt dan kan dat, en u wilt natuurlijk! Juristen die oot op die manier zijn voortgeschreden, kunnen me er foto's van tonen. Een zekere trots en plechtigheid valt uit de lippen af te lezen. De weg die in een kwartier heen en een kwartier terug te lopen valt, wordt in processie door honderden mensen in twee à drie uur afgelegd. Omstanders wachten het moment af dat de schedel voorbijgedragen wordt. Nadat de straat eerst wit ziet (en hier en daar paars) van zo'n dertig acoliëten, priesters en kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders en blinkt wanneer de schrijn voorbijkomt, wordt ze vervolgens volledig zwart met enkele karmijnrode en hermalijnwitte accenten. Er schuift een schare van zo'n tachtig juristen in toga aan de ogen van de omstanders voorbij.²⁰ De verschillende coutures, beffen en barstten wijzen op advocaten uit Bologna, uit Londen, geleerden van rechtsfaculteiten uit Parijs of andere Franse en Europese steden. Juristen uit

¹⁷ Cf. Foucault (1975).

¹⁸ Ik stel hier dat de erecode of ereregelen die men in de negentiende en twintigste eeuw op het oog heeft, als een eigenjude, burgerlijke vindings zijn en niet regelen 'van oudaker' (De Groot-van Leuween, 1995: 111).

¹⁹ Andere ereregels worden 'gevonden' in de uitspraken van de door art. 9 Reglement III ingestelde Raden van toezicht en discipline, die met 'de zorg voor de eer van den stand der Advocaten' werden belast (art. 11) en zich gestaand weten door art. 20 waarin de advocaat wordt bedruigd met een waarschuwing, berisping of schorsing als hij 'bij pleidooi of anderszins voor den Regter zich oneerbaar gedraagt, of zich vergeet in onbetamelijke uitdrukkingen, jegens de wet, den regter, of ten aanzien van het openbaar gezag, of zich met blijkbaar doof van belediging, onbetamelijk uitlaat, jegens partijen of getuigen'.

²⁰ Omstanders zullen zich later annuïeren opdat de tocht van de kathedraal naar het kleine geboortelandje en weer terug naar de stad Treguar ook door hen als pelgrim wordt volbracht.

België moesten een jaar overslaan wegens hun parlamentsverkiezingen. Ook voor mensen uit Brazilië of de Verenigde Staten is het wel erg ver om de tocht telkens te maken.

De meeste juristen zijn een dag of twee eerder naar Tréguier gekomen om de conferentie op zaterdag voorafgaand aan het Grand Pardon bij te wonen, soms ook de wake die op zaterdagavond door en voor jongeren wordt georganiseerd. De naamdag zelf valt meestal in de week voor of na de derde zanddag van de maand mei. Relikwieën van Saint Yves, die het kerkje te Minihy bewaart, worden dan in processie de paar straten van het dorp rondgedragen. In 1995 zag ik daarbij geen juristen in toga, noch schooljeugd — op de misdienmaars na.

De zes *Maitres* uit Brussel waarmee ik in verband met deze bijdrage een gesprek voerde, zijn allen al verscheidene malen in Tréguier geweest. Het zijn leden van de *Confrérie judiciaire de Saint-Yves à Bruxelles*.²¹ De ene *Maitre* hoorde voor het eerst van Saint Yves 'van vader, die lid was van de confrérie', de ander hoorde ervan tijdens de stage-periode en weer een ander werd destijds uitgenodigd door een *équipe*²²; men hoort het omdat de patroon lid is van de confrérie; men is juist de dag dat er een mis aan Sint Ivo wordt opgedragen in de *Maria op de Zavel*; men draagt de naam Ivo of Yvonne; men is op vakantie in Bretagne, bezoekt de kathedraal van Tréguier, ziet een beeltenis van de patroonheilige of leest zijn testament aan de wand van het kerkje in Minihy. Ik ontving een prentbriefkaart van het Grand Pardon als vakantiegroet van een collega. Dat was de eerste keer dat ik er van hoorde.²³

De Brusselse leden van de confrérie krijgen de aankondiging van het Grand Pardon tegelijk met een overzicht van andere activiteiten onder ogen, wanneer ze het orgaan *L'Étincelle de St. Yves* ontvangen. Sinds 1980 wordt de reis weer jaarlijks georganiseerd. De traditie is ruim veertig jaar onderbroken geweest. In 1937 was de Brusselse delegatie er voor het laatst en had bij die gelegenheid met andere Belgische juristenorganisaties een venster voor de kathedraal aange-

²¹ De afdeling van de *Broederschap Sint-Ivo te Brussel* meer dan tien jaar geleden — 'daar bestond vroeger niet zo de noodzaak toe; men sprak de Heilige Missen nog in het latijn' — verbodert niet dat beide genootschappen bij officiële gebeurtenissen gezamenlijk optreden.

²² Een Pax Christi-achtige groep jonge *stagiaires* die dilemma's voor christenen binnen het beroep bij de kop nemen, zoals bijvoorbeeld het dilemma 'mag u als advocaat optreden ten behoeve van een etischeñing, die de kerk toch verbiedt?'

²³ Ik kwam de Heilige Ivo laur nog eens tegen op het omhoog van een juridisch profefschrift (Franken, 1985), in een boekje met Bretonse legendes (waarin ik de stukjes vertaalde die de aanvang van dit artikel vormen) en gebruikte hem als logo bij een publicatie over Alfred Jarry (cf. 33/1 *Museumjournal* De ronde van Nederland, 1988). Mijn onderzoek startte pas in 1995 (zie ook noot 5).

Abb. 2. Juristen dragen de schedel van Saint Yves

(foto Agnes Schreiner)

boden. De Belgen deden de gift in navolging van juristen uit de Verenigde Staten die in 1936 een glas-in-lood raam lieten plaatsen in de door de Eerste Wereldoorlog gereisterde kathedraal. Eind jaren zeventig wist een stafhouder en voormalig patroon zijn opvolger, de toen zittende stafhouder, als lid van de confrérie te interesseren voor het organiseren van de tocht naar Tréguier. 'Het is een hele organisatie, zoals u wel begrijpt, het kost ook veel tijd, die we niet altijd hebben.'

Als er voldoende belangstelling is om met een autobus af te reizen dan laat men de personenauto's thuis. Gewoonlijk komen de Brusselaren in hetzelfde hotel van voorgaande jaren aan op vrijdagavond. Voor de volgende dag staat het congres op de agenda en een diner met de stafhouder en enkele leden van de halie van Guingamp (Bretagne). Zondag is de grote dag. Er zijn plaatsen besproken in het koor van de kathedraal, dat met de aanwijzing 'Les places du chœur sont réservés aux Avocats' afgesloten is voor gewone kerkvaarders. Ten behoeve van andere hoge en hogere kerkvaarders worden de voorste banken voor het altaar vrijgehouden. Ruim een uur voor de aanvang van de Hoogmis loopt elke zijbank en iedere beschikbare nis vol. Monitors staan gereed om voorzicht op de voornaamste verrichtingen van de voorgangers te zorgen. Het pronkaltar voor Saint Yves' schedel dat bij diens grafmonument in de kathedraal staat, is een paar dagen ervoor in gereedheid gebracht. Muziek, met fluiten en doedelzakken, wordt buiten de kerk voorbereid. Zij zal de stoet van achteruit de kerk bij het binnentrekken begeleiden. De plechtigheid zal daarmee beginnen en zich voortzetten volgens een vaste route door de straten van de stad, op weg naar Minihy, om uiteindelijk terug te keren bij het grafmonument in de kathedraal van Tréguier, waar zij wordt beëindigd.

Voor ze de gezamenlijke lunch gaan gebruiken 'chez les soeurs de l'École des Filles',²⁴ staan de juristen en priesters met andere kerkvaarders op het plein voor de kathedraal na te praten. Niet dat het de enige gelegenheid is om elkaar te spreken. Immers, tijdens de processie (vooral op de terugweg) wordt menig moment tussen het zingen van Bretonse gebeden door aangegrepen om elkaar te begroeten, even bij te praten en de ervaringen te delen, waaronder die van de gaande plechtigheid en voorgaande jaren. 'En deux heures de marche, chaus, rossaires, intentions, soleil ardent, foule de curieux, l'aller-retour au lieu du manoir de sa famille à Minihy est fait. Dans le cortège, en même temps, on parle aux confrères, on porte la châsse. On admire un champ d'artichauts bien mûrs : il y a de quoi saturer un régiment.' (De Bauw, 1989: 3)

'Het heeft iets sociaals, het gaat om de sentimentaliteit, u begrijpt wel, de menselijkheid. U voelt verbondenheid, die er — en dat doet u goed — ook is, als u elkaar later weerziet in het paleis.' Een kleine correctie volgt op deze uit-

²⁴ Men zegt bij de noemen te gaan eten, maar de noemen die destijds de maaltijd verzorgden, zijn wegens hun geringe aantal en hoge ouderdom daartoe tegenwoordig niet meer in staat.

spraak. 'De menselijkheid, natuurlijk, maar eerst is er de godsdienst, het religieuze. Menselijkheid bestaat ook bij andere gelegenheden.' 'Ja, wat geldt is dat u elkaar daar treft en samen oploopt.' 'Trouwens, ik vond het zo bijzonder, inspirerend, dat zoveel mensen, ook mannen, jonge mannen, enthousiast meezingen.' Een ander zegt op zijn bureau een groot plakkaat te hebben hangen waarop Saint Yves' schedel is afgebeeld. Het herinnert hem permanent aan de boodschap van Heilige Ivo om vooral het leed en de pijn van mensen die met problemen bij hem komen, weg te nemen en niet de zaak op de spits te drijven omwille van een juridisch succes. 'Dat is wat Saint Yves u leert. Daarom maak ik de tocht naar zijn Pardon. Omdat hij u ingeeft dat uw beroep daarom gaat.'

Het is helemaal van onze tijd.

De Brusselse confrérie, die 'groupe au point de vue religieux tous ceux qui, à un titre quelconque, collaborent à l'administration de la Justice' werd in het begin van onze eeuw, op 5 maart 1917, opgericht.²⁵ Haar oprichting is gelijktijdig met die van de Nederlandse Vereniging van Advocaten en de onderzoekscmissie naar eretegelen. Overeenkomstig de statuten organiseert de broederschap 'bijeenkomsten en bepaalde ceremoniën om aan de religieuze behoeften van de juridische wereld te voldoen, te weten: de Mis van de Heilige Geest, ter gelegenheid van het hervatten van de werkzaamheden van de hoven en rechtbanken, het feest van haar Patroon, een plechtige begrafenis, ieder jaar, in november *à la mémoire des membres de la famille judiciaire morts pour la Patrie ou tombés victimes de la guerre*, een 'requiem' voor de overledenen onder haar leden.'²⁶ 'Het was tijdens de eerste wereldoorlog,' zo werd me verklaard, 'Er waren veel gevallen, alle juristen hadden in hun families meerdere doden te betreuren. Daardoor werd de behoefte gevoeld.'

Het is ook de tijd van vakbonden, politieke partijen, jongerenorganisaties, waaronder de Graalbeweging, wandelclubs en gymnastiekverenigingen, kortom de tijd waarin het oprichten van een vereniging een modern en algemeen verschijnsel was geworden, met als belangrijkste drijfkrachten nationalisme en

²⁵ Dejeunette (1989: 11).

²⁶ Een gedeelte dat door Dejeunette (1989: 11) letterlijk uit de statuten is overgenomen. Even voor het bereik van de sluitingsdatum kreeg ik *Regulas, Privilegia, & Indulgentias Pontificiae ac Regiae Confraternitati Sti. Ivoonis* (de voorgeschreven Statuten en de verlenende Privilegiën en Ailaten van de Pauselijke Confrérie van Sint-Ivo van Gent) uit 1687 — dank zij de redactie van dit nummer — in handen. Ze zijn als bijlage opgenomen in De Roosa (1687). Het is een rijke voorlat, te rijk om op de valreep het contrast tussen de moderne statuten van Bramaal en die zeventiende-eeuwse van Gent in dit artikel in te verwerken. Dat moet bij een volgende gelegenheid.

Internationalen.²⁷ Tijdens de golf van nationaal bewustzijn die over het Europese continent sloeg, heeft Bretagne naar de Bretonse taal, dichters en belligen gegrepen. Zijn Heilige Ivo kreeg in 1890 het bestaande praalgraf (natuurlijk neogothiek); het jaarlijkse Pardon een nieuwe impuls. In 1936 deden Amerikaanse Volkenbondjuristen naast Den Haag ook Tréguier aan. Zij gaven het Pardon internationale allure.

Het dubbele van zowel een brede uitstraling als een lokaal gebeuren, dat aan het Pardon van Saint-Yves kleef, wordt evengoed vandaag gevoeld. Een van de leden van de Brusselse confrérie bracht het als volgt onder woorden: 'U merkt als u daar bent, dat de Bretons zeker nationalistisch doen. Ze maken zich op die manier sterk en willen onafhankelijkheid. Maar dat neemt niet weg dat het bij het Pardon ook om het belijden van christelijk geloof gaat, de christelijke naastenliefde en verbroedering, welnu dat is zelfs zeer belangrijk, tegenwoordig.' In een uitspraak als deze wordt de spanning tussen het bestaan van iets archaisch, traditionalistisch, folkloristisch, benepen of gekrompen achteraf, en dat van een moderne, actuele, jonge, emancipatorische, vooruitstrevende, incentive beweging niet opgeheven. De spreker brengt op het terrein van de Sint-Ivocultus de discrepantie tussen Bretonse folklore en modern geloof juist in het spel.

Dezelfde spanning tussen 'onze moderne tijden' en 'die van een ver verleden' werd al door Van der Linden ingezet om zijn Ware Pleiter te laten verschijnen. De moderne advocaat verscheen niet dan nadat de praktijken van oude pleitzalen waren opgevoerd om als 'te barok' te worden gediskwalificeerd.²⁸ Zo werden ook de benamingen 'ererecht', 'ereregelen' en 'erencode' opgevoerd om vervolgens in de loop van deze eeuw als 'te archaisch' te worden afgeschaft en het moderne project van regelgeving en wettelijke gedragslijnen te realiseren.

Het opvoeren van telkens nieuwe varianten op het onderscheid tussen 'pussé' en 'van deze tijd', is en blijft blijikbaar zeer verleidelijk. En als ik de Brusselse Maîtres en confrères goed begrijp, is het helemaal iets van onze tijd. 'Les manifestations de la piété populaire m'ont toujours séduit,' schrijft advocaat-generaal Jean de Codd (1993: 10), 'Sommege daarvan hebben eeuwen overbrugd zonder iets van hun primitieve kracht te verliezen. Ze zijn meestal ontstaan midden in de tijd die wij met recht 'Middel' noemen om ons de illusie te geven van een onstuitbare voortgang.' De Codd die de mening bestrijdt dat het geloof slechts binnen een kerk met gesloten deuren gepraktiseerd moet worden of alleen binnen een intieme en persoonlijke communicatie met God, schrijft zelf

²⁷ Cf. De bijdrage *In- en uitademend: of hoe alles gevoel werd en Vrijheid en norm*, die ik met Kees Vollemans aan een Delfts seminar heb geleverd (Graafland & Tilman 1981: 200-220).

²⁸ Cf. ook Fitzpatrick's *The mythology of modern law* (1992) waarin de these central staat dat het moderne recht niet verschijnt, dan nadat het een voorgeschiedenis heeft gekregen om haar vervolgens te diskwalificeren.

velen van dit soort processies en pelgrimstochten 'avec émotion' te hebben meegemaakt 'en commentant sans honte avec l'élan mystique qui les a délégués il y a tant d'années'. Zelfs de raadselachtige mystiek, die De Codd moet aannemen om over eeuwen heen aansluiting te vinden bij de verleden tijd, kan achterwege gelaten worden. Want 'om eeuwen te overbruggen' volstaat 'eewigheid'. De verering van Saint Yves is niet iets dat behoort tot een verleden, zegt men in Brussel: 'Het is van toen én iets wat nu leeft en het is iets dat door eewigheid met elkaar verbonden is. De eewigheid, onthoudt dat wel.'

Literatuur

- BOEKMAN, S. (1993) *Het huidige advocaten-rechtsrecht in de beslissingen van het Hof van Discipline*. Zwolle: Tjeenk Willink
- BOERMANS, A. (1992) Verlag van een ronde-tafelgesprek. 44-70 Bok, Pauline et al. (1992) *Wat de advocaat betaamt*. Uitgave ter gelegenheid van het 40-jurig jubileum van de Nederlandse Orde van Advocaten. Zwolle: Tjeenk Willink
- BOK, Pauline de (1992) De balie tussen traditie en markt. 9-32 Bok, Pauline et al. (1992) *Wat de advocaat betaamt*. Uitgave ter gelegenheid van het 40-jurig jubileum van de Nederlandse Orde van Advocaten. Zwolle: Tjeenk Willink
- BURMEISTER, Karl Heinz (1975) *Der hl. Ivo und seine Verehrung an den deutschen Rechtsfakultäten. 92. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germ. Abt.* 60-88
- CASSARD, Jean-Christophe (1992) *Saint Yves de Tréguier. Un saint du XIIIe siècle*. Paris: Beauchesne
- CASSARD, Jean-Christophe et al. (1994) *Les chemins de saint Yves. Skol-Vreizh, revue culturelle bretonne* no. 30
- CASTEL, Yves-Pascal (1964) *Légendes dorées des saints bretons*. Chateaulin: Éd. Jos Le Doaré
- CODT, Jean de (1993) *Un dimanche en robe au pays de la mer. 4 l'Étincelle de St. Yves* 10-14
- DE BAUI, Jean (1989) *Petit récit d'un Grand Pardon*. Pp. 2-4 *Au retour du Grand Pardon de Saint-Yves 19-22 mai 1989*. Bruxelles: Confrérie judiciaire Saint-Yves (3ème fascicule)
- DEJEMEPPE, François (1989) *Pour mieux connaître l'histoire de la confrérie Saint-Yves à Bruxelles*. Pp. 11-14 *Vers le Grand Pardon de Saint-Yves Tréguier 19-22 mai 1989*. Bruxelles: Confrérie judiciaire Saint-Yves (3ème fascicule)
- FITZPATRICK, Peter (1992) *The mythology of modern law*. London: Routledge
- FOUCAULT, Michel (1975) *Surveiller et punir: naissance de la prison*. Paris: Galli marid
- GRAAFLAND, Arie & Harm TILMAN, red. (1981) *Ontwerp & theorie. Een seminar*. Delft: Psychologie en Stedebouwkunde, TU-Bouwkunde
- GROOT-VAN LEEUWEN, L.E. de (1995) *De advocaat tussen cliënt en samenleving. 95/4 (Moraal in zaken) Justitiële verkenningen* 107-118
- HERMESDORF, B.H.D. (1951) *Licht en schaduw in de advocatuur der lage landen*.

- Leiden: Brill
- HERMESDORF, B.H.D. (1976) *Sint Ivo van Kermartin*. 23 *Namaga* 57-59
- KANNEGIETER, Tina (1974) *Sanctus Yvo*. Een Bretonse heilige in de Arneemuidae kerk. 24/4 *Zeeuwse tijdschrift* p. 22-27
- KUYK, J. Van (1921) Een eere-ode voor de advocaten. 4 *Advocatenblad* 58-61
- LA BORDERIE, Arthur de Lemoine de (1887) *Monuments originaux de l'histoire de saint Yves*. Saint-Brieuc: Éd. Louis Prud'homme
- LA HAYE, P. de, (1973) *Saint Yves*. Éd. Jos Le Doaré
- LE GUILLOU, Jean-Paul (1989) *Saint Yves. Ceux qui l'ont connu témoignent. Ceux qu'il a guéris racontent*. Tréguier
- LE MAPPIAN, Jean (1981) *Yves de Tréguier*. Éd. S.O.S.
- LINDEN, Joannes van der (1827) *De Warr Pleiter*. Herdr. Den Haag 1989: Jongbloed
- LINDEN, Joannes van der (1824) *Redevoering over het geen de ondervinding van een halve eeuw mij geleerd heeft, dat een advocaat voornamelijk behoort in acht te nemen, of te vermijden*. Herdr. Den Haag 1990: Jongbloed
- LOEB, Wilhelm (1925) De caricatuur in den advocaat. Ter Inleiding. 1-7 *Vesh*, Cornelis (1925) *De advocaat in de caricatuur*. Amsterdam: Van Munster
- MAHÉ, Abbé L. (1949) *Monsieur Saint Yves*. Saint-Brieuc: Éd. Prud'homme
- MASSERON, Alexandre (1952) *Saint-Yves, d'après les témoins de sa vie*. Éd. Albin Miché
- MUNIÈRE, Henriette, dessins (1984) *Yves de Tréguier*. Vivants témoins 19 Paris: Éd. Fleurbaes
- PRAKKEN, Ties (1985) *Rechtshulp en juridies aktivisme. Een vergelijkend onderzoek naar recente ontwikkelingen in het gebruik van recht*. Nijmegen: Ars Aequi Libri
- REINDERS, Frank (1991) *Metamorfose van de barok*. Amsterdam: Duitzend & Een
- ROOSE, Valentijn de (1687) De ideale advocaat zijn morele en geestelijke gedraging ook als hij tot het ambt van Rechter wordt geroepen. Uit het Latijn vert. E. van Nuffel (1963). Brugge: Uitgeverij Die Keure
- RUTGERS, G.R. (1977) *Reglement III*. Een onderzoek naar het ontstaan van het Reglement van orde en discipline voor de advocaten en procureurs in Nederland rond 1838. 57/4 *Advocatenblad* 171-188
- SCHREINER, Agnes (1990) *Roem van het recht*. Amsterdam: Duitzend & Een
- SEMUR, François (1983) Yves de Kermartin. Magistrat et Avocat du XIIIe siècle. Nouveaux regards sur la vie et le culte du plus grand Saint de Bretagne, Patron des Hommes de loi et Universitaires. Châteaulin: Éd. Jos Le Doaré
- THOMAS, Père Y. (1987) *Feu et lumière*
- VERPAALLEN, O.A.C. (1983) *De handhaving van de orde en de tucht in de civiele procedure*. Zwolle: Tjeenk Willink
- VETH, Cornelis (1925) *De advocaat in de caricatuur*. Amsterdam: Van Munster
- VOLLEMANS, Kees & Agnes SCHREINER (1981) *Een golf van bloed. Over Wagner en wagnerisme*. Kunsthistorische Schriften 7. Den Helder: Talsma & Hekking